

doi: 10.3935/rsp.v32i2.2181

ANALITIČKA PROCJENA ADEKVATNOSTI NAKNADE I DOPUSTA ZA RAD UDOMITELJA TE OPSKRBNINA ZA DJECU U UDOMITELJSKOJ SKRBI

**Nard Huijbregts, Cristina Cerlinca,
Michael Samson**

Zagreb: UNICEF, 2024., 165 str.

Sustav udomiteljske skrbi u Hrvatskoj ključna je sigurnosna mreža za djecu iz teških obiteljskih situacija. Hrvatska ima dugu tradiciju udomiteljstva, a nedavne reforme donijele su novi pravni okvir, ažurirane standarde, poboljšane programe osposobljavanja, te povećanje opskrbnina i naknada. Udomiteljska skrb ojačana je kroz partnerstva s UNICEF-om, civilnim društvom i akademskom zajednicom, što je potaknulo dodatnu zaštitu djece i podršku udomiteljima.

Ipak, izazovi ostaju. Nedostaje udomiteljskih obitelji, a unatoč zakonodavnim i financijskim poboljšanjima, smanjuje se zanimanje za udomiteljstvo. Broj udomitelja pao je s 1 366 u 2018. na 1 278 u 2023. Udomitelji su neravnomjerno raspoređeni, a više od polovice starije je od 55 godina. Posljedično, mnogo djece ostaje u institucijama, a smještaj u udomiteljske obitelji često se temelji na dostupnosti, a ne na potrebama djece. Vlada nastoji razviti učinkovitije politike potpore kako bi poboljšala sustav i smanjila institucionalizaciju djece, s ciljem postizanja omjera 80:20 u korist izvaninstitucionalne skrbi.

Aдекватne naknade, dopusti i socijalne potpore za rad udomitelja te opskrbnine za pokrivanje troškova skrbi i odgoja djece ključne su za jačanje sustava udomiteljstva. No, bez uvažavanja svih potreba djece u udomiteljskim obiteljima, osobito ranjivih skupina (djece s teškoćama u ra-

zvoju, djece s problemima u ponašanju, djece iz manjina, djece bez pratnje i odvojene djece), kao i potreba samih udomitelja, nije moguće definirati što adekvatna potpora podrazumijeva.

U tom kontekstu, Fond Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF) u suradnji s Institutom za istraživanje ekonomske politike (EPRI) – Nardom Huijbregts, Cristinom Cerlinca i Michaelom Samson, Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MROSP), Ministarstvom demografije i useljeništva (MDU) i Hrvatskim zavodom za socijalni rad (HZSR) proveo je analitičku procjenu adekvatnosti naknade i dopusta za rad udomitelja te opskrbnina za djecu u udomiteljskoj skrbi. Uz pomoć većeg broja domaćih stručnjaka analizirali su adekvatnost sadašnjih naknada, dopusta i opskrbnine. Cilj istraživanja bio je osigurati važne informacije Vladi, nadležnom Ministarstvu i ostalim dionicima o tome koliko postojeće potpore zadovoljavaju potrebe djece i udomiteljskih obitelji. Također je ispitano utječu li razine potpora na odluku pojedinaca ili obitelji da postanu udomitelji. Vlada je na temelju ove procjene dobila preporuke za reviziju paketa potpora kako bi se bolje odgovorilo na potrebe djece i udomitelja te ojačao sustav udomiteljske skrbi.

Adekvatnost je definirana posebno za dvije ključne komponente: opskrbninu i paket naknada za rad, dopusta i socijalnih naknada. Kod opskrbnine, procjenjivala se sposobnost pokrivanja troškova u skladu s dobi, teškoćama, statusom manjine ili djeteta bez pratnje. Analiza je obuhvatila četiri dimenzije: strukturu, mogućnost pokrivanja osnovnih i dodatnih troškova te fleksibilnost. Adekvatnost naknada za rad i dopusta procijenjena je kroz prizmu dodatnog opterećenja udomiteljske skrbi i njezinog utjecaja na dobrobit obitelji.

Dobiveni rezultati objavljeni su na hrvatskom i engleskom jeziku putem mrežne

stranice Ureda UNICEF-a za Hrvatsku¹. Na navedenoj stranici dostupno je više dokumenata:

- cjelokupno izvješće o analitičkoj procjeni adekvatnosti naknade i dopusta za rad udomitelja te opskrbnina za djecu u udomiteljskoj skrbi
- sažetak politika o nalazima istraživanja
- sažetak politika o troškovima predloženih preporuka.

Studija se sastojala od kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja. Kvantitativno istraživanje obuhvatilo je intervjue s 31 ključnim dionikom iz javnih ustanova, organizacija civilnog društva, znanstvene zajednice i razvojnih agencija te fokusne skupine sa 108 udomitelja i stručnjaka u Gradu Zagrebu, Primorsko-goranskoj, Međimurskoj i Sisačko-moslavačkoj županiji. Rasprave su pružile uvid u djelovanje sustava udomiteljske skrbi i stavove o adekvatnosti opskrbnine, naknada i socijalnih prava. U istraživanje su bili uključeni i sudionici iz susjednih županija (Varaždinske, Karlovačke, Istarske i Zagrebačke).

Na temelju kvalitativnih nalaza izrađena je kvantitativna analiza, prije svega proračun troškova skrbi za tri dobne skupine djece (12 mjeseci, 6 i 14 godina), uključujući pritom osnovne, specifične i izvanredne potrebe. Analiza je pokazala kako struktura i učestalost troškova utječu na dostatnost opskrbnine. Razrađeni su financijski učinci preporuka za restrukturiranje sustava, uključujući promjene u opskrbnini, naknadama za rad udomitelja, uključujući proširenje prava srodničkim udomiteljima te razvoj sustava podrške udomiteljima. Razvijena su četiri scenarija temeljena na različitim metodama izračuna i prikazani pripadajući troškovi.

Iako se iznos opskrbnine i naknada povećao 2022. i 2024., na temelju napravlje-

nih proračuna utvrđeno je kako opskrbnina samo djelomično pokriva stvarne troškove skrbi o djetetu u udomiteljskoj obitelji. Na primjer, opskrbnina pokriva 41–55% potreba djeteta od 14 godina, 57–73% za dijete od 6 godina te 41–59% za dijete od 12 mjeseci, čak i u konzervativnom scenariju s 20% nižim cijenama. Potpuna pokrivenost osnovnih potreba ostvariva je samo za zdravo dijete od 6 godina bez dodatnih potreba, što potvrđuju i sami udomitelji.

Ujedno, trenutačna opskrbnina ne omogućuje dovoljno financijske fleksibilnosti za pokrivanje izvanrednih troškova poput početnog smještaja ili povremenih zdravstvenih i obrazovnih potreba, koji mogu biti osobito visoki kod vrlo male djece. Iako udomitelji mogu ostvariti i pravo na jednokratnu naknadu u sustavu socijalne skrbi, ona je često nedostatna i njezino korištenje ovisi o odluci voditelja slučaja.

Istraživanje preporučuje tri ključna smjera reforme sustava udomiteljske skrbi.

Prvi je uvođenje fleksibilne strukture opskrbnine koja uključuje osnovnu opskrbninu, dodatak, početnu potporu i naknadu za izvanredne troškove. Ta nova struktura pomogla bi da se bolje pokriju razni troškovi, uključujući osnovne potrebe, troškove početnog smještaja i povremene troškove. Sva djeca imaju pravo na osnovnu opskrbninu, potporu za početni smještaj i nadoknadu izvanrednih troškova do najviše godinu dana. Pravo na osnovni dodatak proširuje se i na djecu iz nacionalnih manjina, bez pratnje i odvojenosti djecu, uz različite kriterije za djecu s teškoćama u razvoju ili ponašanju. Pritom se za djecu s teškoćama u razvoju predlaže usklađivanje s inkluzivnim dodatkom. Potpora za početni smještaj je jednokratna i pokriva osnovne početne troškove, poput odjeće, namještaja i opreme. Nadoknada

¹ <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/udomiteljstvo-analiticka-procjena>

izvanrednih troškova značila bi da se sve individualne potrebe mogu zadovoljiti najboljim korištenjem resursa.

Metodologija određivanja visine pojedinih komponenti opskrbnine treba biti transparentna i povezana sa stvarnim troškovima odgoja djeteta u udomiteljskoj obitelji – time bi se bolje pokrili različiti aspekti skrbi o djeci. To bi omogućilo udomiteljima kvalitetnije financijsko planiranje i pružanje stabilnosti djeci.

Drugi smjer uključuje povećanje naknade za rad udomitelja, uvođenje većeg stupnja fleksibilnosti u odnosu na radne uvjete udomitelja koji obavljaju udomiteljstvo kao zanimanje, ponovno uvođenje različitih kratkoročnih (dnevni) ili povremenih oblika udomiteljske skrbi te proširenje određenih prava i naknada i na tradicionalne i srodničke udomitelje.

Naposljetku, kako bi se postigla održiva promjena, u istraživanju se preporučuje definiranje jasne i transparentne metodologije za određivanje i usklađivanje visine naknada u sustavu udomiteljske skrbi, koja uključuje i sustavno prikupljanje povratnih informacija od udomitelja i udomljene djece o njihovoj percepciji adekvatnosti, kao i kontinuirano ulaganje u mrežu stručnjaka za socijalnu skrb kako bi se udomiteljima pružilo odgovarajuće osposobljavanje i podrška te preporučuje razvoj usluga u zajednici.

Autori u procjeni naglašavaju kako sustav udomiteljske skrbi nema jasno definirana pravila za prilagodbu visine naknada tijekom vremena. To može dovesti do smanjenja njihove stvarne vrijednosti i narušiti povjerenje udomitelja u dugoročnu financijsku podršku. Stoga se preporučuje da nova metodologija uključi jasna pravila i vremenske okvire za indeksiranje opskrbnine i naknada za rad. Indeksiranje se može temeljiti na godišnjoj inflaciji, rastu plaća ili gospodarskom rastu, pri čemu svaka metoda ima svoje prednosti.

Usporedna analiza pokazuje da ni Irska ni Švedska nemaju jasno definirane modele, dok se u Nizozemskoj koristi indeks potrošačkih cijena koji izračunava nacionalni statistički ured. Hrvatska bi mogla slijediti taj primjer i vezati indeksaciju uz inflaciju, pri čemu bi definicija i način izračuna trebali biti usklađeni s onima Državnog zavoda za statistiku.

Potrebno je naglasiti kako udomitelji i stručnjaci upozoravaju da povećanje opskrbnine kao način motiviranja potencijalnih udomitelja možda nije učinkovito, jer visoke novčane naknade mogu privući pogrešne motive za pružanje usluga udomiteljstva. Ujedno naglašavaju važnost određivanja visine naknada u okviru šireg sustava socijalne skrbi, kako bi se izbjegle nejednakosti među korisnicima različitih oblika potpore. Ovo pak ukazuje na konceptualnu nedosljednost, čak i kod stručnjaka – udomitelje se često percipira kao korisnike pomoći, a ne kao pružatelje socijalnih usluga, iako zakon jasno definira da udomiteljske obitelji pružaju socijalne usluge. Stoga bi se opskrbnina trebala uspoređivati s troškovima smještaja djece u druge oblike alternativne skrbi, a ne s naknadama za siromašna kućanstva, koje su trenutno niže od opskrbnine.

Analitička procjena daje i procjene troškova predložene reforme te ističe da je svako povećanje paketa potpora za udomiteljsku skrb ulaganje u dobrobit djece u alternativnoj skrbi. Sve je više dokaza da skrb u obiteljskom okruženju rezultira boljim obrazovnim, društvenim i emocionalnim ishodima za djecu kojoj je potrebna alternativna skrb. Ulaganjem u udomiteljsku skrb povećanjem naknada za udomitelje i djecu u udomiteljskim obiteljima Vlada smanjuje financijski teret institucionalne skrbi, ali i ulaže u dugoročnu dobrobit i razvoj ranjive djece. Poboljšana potpora udomiteljskim obiteljima znači da više djece može ostvariti korist od tog

poticajnog okruženja, čime se smanjuje vjerojatnost budućih potreba za socijalnom skrbi, a djeca se lakše integriraju u društvo kao zdrave, produktivne odrasle osobe. Proširenje naknada za udomiteljsku skrb stoga je strateško ulaganje koje donosi i trenutne uštede troškova i dugoročne društvene koristi.

Zaključno, možemo istaknuti kako je riječ o vrijednom istraživanju koje vrlo utemeljeno razmatra slabosti sustava naknada, opskrbnine i dopusta u sadašnjem sustavu udomiteljstva u Hrvatskoj. U usporednoj analizi sa sustavima Irske, Nizozemske i Švedske donosi nekoliko najboljih praksi koje Hrvatska može razmotriti u okviru svoje reforme te daje vrlo vrijedne prijedloge poboljšanja opskrbnine za potrebe djeteta, naknada za rad udomitelja i njihovih dopusta, kao i jačanja sustava udomiteljske skrbi u cjelini.

Predrag Bejaković

doi: 10.3935/rsp.v32i2.76

RAZLIČNI VIDIKI DOJEMANJA DOSTOJANSTVA V STAROSTI / DIFFERENT ASPECTS OF DIGNITY PERCEPTION IN OLD AGE

Peter Seljak, Jana Goriup (ur.)

Maribor: Alma Mater Press, 2025., str. 178.

Znanstvena monografija *Različni vidiki dojamana dostojanstva v starosti*, urednika Petera Seljaka i Jane Goriup, objavljena u izdanju Alma Mater Pressa 2025. godine, predstavlja značajan doprinos interdisciplinarnom području socijalne gerontologije, s posebnim naglaskom na kompleksnost pojma dostojanstva u starijoj dobi. Djelo okuplja niz autorskih

priloga koji tematiziraju različite aspekte doživljavanja, očuvanja i narušavanja dostojanstva starijih osoba, u kontekstu suvremenih društvenih izazova i transformacija.

Monografija je strukturirana u dvanaest poglavlja, od kojih svako pristupa temi iz specifične teorijske, empirijske ili profesionalne perspektive. Tematski spektar obuhvaća pitanja institucionalne skrbi, komunikacijskih obrazaca, kulturnih kompetencija, utjecaja pandemije, planiranja otpusta iz bolnice, kao i generacijskog turizma i palijativne skrbi. Upravo ta raznolikost čini monografiju vrijednim izvorom za istraživače, praktičare, donositelje odluka i studente u području gerontologije, socijalnog rada, sestrinstva i srodnih disciplina.

Jedan od ključnih doprinosa monografije je činjenica da pristupa dostojanstvu kao višeslojnom konceptu – istodobno subjektivnom, relacijskom i društveno uvjetovanom. Pojam se ne reducira samo na moralnu kategoriju, već se analizira i kao element kvalitete života, osjećaja sigurnosti te simboličkog priznanja starijih osoba u društvu. Autori i autorice u tekstovima argumentirano upozoravaju na brojne situacije u kojima se dostojanstvo starijih ugrožava – od komunikacije obilježene umanjenicama, preko nedostatne kulturne senzibilnosti, pa sve do institucionalnih praksi koje ne prepoznaju autonomiju korisnika.

Zapaženi doprinos monografiji daje istraživanje koje kroz empirijsku analizu zadovoljstva korisnika domova na otocima Primorsko-goranske županije razotkriva kako veličina ustanove i organizacija svakodnevice mogu utjecati na osjećaj dostojanstva i zadovoljstva. Rezultati pokazuju da su korisnici manjih domova zadovoljniji odnosima sa zaposlenicima i općim ambijentom, što autor povezuje s personaliziranim pristupom skrbi i jačim osjećajem